

Bukovinian State
Medical University

ВДНЗ України «Буковинський
державний медичний університет»

Ștefan cel Mare University
of Suceava

Сучавський університет імені
Штефана чел Марє

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

AKTUALINI PYTANNIA SUSPILINIH
NAUK TA ISTORII MEDITSINI
(APSNIM)

CURRENT ISSUES OF SOCIAL
STUDIES AND HISTORY OF
MEDICINE

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
И ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ

ENJEUX ACTUELS DES SCIENCES
SOCIALES ET DE L'HISTOIRE DE
LA MEDECINE

Спільний українсько-румунський науковий журнал
Joint Ukrainian-Romanian scientific journal

2018, 1 (17)

<i>Журнал засновано в 2013 р. Перереєстровано 27.07.2015 р. у Міністерстві юстиції України (Свід. № 21495-11295ПП – Сер. КВ)</i>	<i>Journal started publishing in 2013 year. Re-registered in the Ministry of Justice of Ukraine 27.07.2015 p (Cert.of registr. № 21495-11295PP – Ser. KB)</i>
<i>Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з історичних (Наказ МОН України № 515 від 16.05.2016р.) та філологічних наук (Наказ МОН України № 1222 від 07.10.2016 р.)</i>	<i>Journal is on the List of Scientific Professional publication of the Ministry of Education and Science of Ukraine, entitled to publish main results of dissertations in different fields of Historical sciences (order № 515 of 16.05.2016) and Philological sciences (order № 1222 of 07.10.2016)</i>

President:

Dr. of Medicine, Prof. **Taras Boychuk** (Bukovinian State Medical University)

Editors-in-Chief:

Dr. of History, Prof. **Stefan Purici** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Dr. of History, Prof. **Antoni Moyses** (Bukovinian State Medical University)

Executive Editors:

Ph.D., Associate Prof. **Antonina Anistratenko**, responsible for the electronic version of the journal

Ph.D., Lecturer **Lilia Roman** (Bukovinian State Medical University)

Ph.D., Lecturer **Harieta Mareci Sabol** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Editors Assistants:

Ph.D., Associate Prof. **Inha Tymofijchuk** (Bukovinian State Medical University)

Ph.D., Lecturer **Vasile M. Demciuc** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Executive secretaries: Lecturer **Iryna Kaizer**, Lecturer **Tetyana Nykyforuk**

INDEXING: Index Copernicus – 73,78 (2016) | Infobase Index – 2,8 (2016) | MIAR – 2,8 (2016) | SRJIF – 3,98 (2017) | JICIndex – 0,110 (2017)

Journal was registered in the international scientometric and bibliographical database *Index Copernicus*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ)*, *Ulrichs Web*, *Erih Plus*, *Scientific Indexing Services*, *eLibrary*, *Index of Turkish Education*, *Infobase Index*, *OAJI*, *World Cat*, *Directory of Research Journals Indexing (DRJI)*, *Sherpa/Romeo*, *Scientific Journal Impact Factor (SJIF)*, *Information Matrix for the Analysis of Journals (MIAR)*, *Journals Factor (JF)*, *International Institute of organized research (I2OR)*, *Journals Impact Factor*, *International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF)*, *Rootindexing*, *Science Research Journal Impact Factor (SRJIF)*, *JICIndex*, was published in database: *Google Scholar*, *SCIARY WorlWide Elibrary (SUA)*, *Central and Eastern European Online Library (Germany)*.

Editorial Board:**Social sciences:**

Associate Prof. **Gennadii Kazakevych**, Dr. of History, Taras Shevchenko Kyiv National University (Ukraine);
 Prof. **Michel Kerautret**, Dr. of History, Ecole des Hautes études en sciences sociales (Paris, France);
 Prof. **Zenon Kohut**, Dr. of History, Alberta University (Edmonton, Canada);
 Prof. **Oleksandr Kurochkin**, Dr. of History, M. Rylskiy Institute of Art, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, Ukraine);
 Chief Research Worker **Elisaveta Kvilincova**, Dr. of History, Institute of Cultural Heritage, Academy of Sciences (Chisinau, R. Moldova);
 Prof. **Yuri Makar**, Dr. of History, Academician of the Ukrainian Academy of History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
 Senior Research Associate **Paul Meerts**, Dr. of History, Institute of International Relations Clingendael (The Hague, Netherlands);
 Prof. **Olimpia Mitric**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Georghe Onișor**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Associate Prof. **Florin Pintescu**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Academician **Stepan Pavliuk**, Dr. of History, Director of the Institute of Ethnology, Academy of Sciences (Ukraine);
 Academician **Anna Skrypnyk**, Dr. of History, Director of the Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, Ukraine);
 Prof. **Andrzej Wawryniuk**, Dr. of History, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Cholmie (Poland);
 Prof. **Vitaliy Dokash**, Dr. of Philosophy, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
 Prof. **Mychailo Marchuk**, Dr. of Philosophy, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
 Prof. **Sorin Tudor Maxim**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Diego Sanches Mecka**, Dr. of Philosophy, National University of Distance Education (Madrid, Spain);
 Assoc. Prof. **George Neamtu**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Ivan Ostaschuk**, Dr. of Philosophy, Bukovinian State Medical University, M.P. Dragomanov National pedagogical University (Ukraine);
 Assoc. Prof. **Bogdan Popoveniuc**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Assoc. Prof. **Nina Zoriy**, Ph. D. of Philosophy, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Prof. **Bertrand Badiou**, Dr. Of Philosophy, Ecole normale supérieure (Paris, France);
 Prof. **Piotr Borek**, Dr. of Philology, Head of the Polish Philology Institute Krakiv Pedagogical University (Poland);
 Prof. **Mircea A. Diaconu**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Assoc. Prof. **Evelina-Mezalina Graur**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Adam Falowski**, Dr. of Philology, Head of the East Slavic Philology Institute Jagiellonian University (Poland);
 Prof. **Roma Franko**, Dr. Of Philology, University of Saskatchewan (Canada);
 Assoc. Prof. **Simona-Aida Manolache**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Hanna Martynova**, Dr. of Philology, Bohdan Chmelnytskyi Cherkasy National University (Ukraine);
 Prof. **Nagy Rodica-Măriora**, Dr. of Filology, Head of the Scientific library in Ștefan cel Mare University of Suceava;
 Prof. **Antoaneta Olteanu**, Dr. of Philology, Bucharest University (Romania);
 Assoc. Prof. **Oleksandr Rak**, Ph. D. of Philology, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Prof. **Nataliya Rusnak**, Dr. of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
 Chief Research Worker **Anna-Maria Sorescu-Marinkovich**, Dr. of Philology, Balkan Institute at Serbian Academy of Sciences and Art (Belgrad);
 Assoc. Prof. **Nadia Laura Serdenciuc**, Dr. of Educational Sciences, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania).

History of medicine:

Assoc. Prof. **Carmen Cornelia Bălan**, Dr. of Psychology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
 Prof. **Vasyl Cheban**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Dr. med. Dipl.-Psych, MBA, **Gerhardt Dammann**, Chief of Psychiatrische Klinik Münsterlingen and the psychiatric services Thurgau (Switzerland);
 Prof. **Alexander Fediv**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Prof. **Oleksandr Ivashiuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Prof. **Yuzef Podguretski**, Dr. of Psychology, Opole University (Poland);
 Prof. **Alfred Prits**, Dr. of Psychology, Pres. of World Psychology Union, Head of Psychotherapy and Psychoanalysis Institute in Vienna (Austria);
 Prof. **Viktor Tashchuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
 Prof. **Dmytro Tyntyuk**, Dr. of Medicine, Chisinau State University of Medicine and Pharmacy N.Testemitsu (R. Moldova);
 Prof. **Bohdan Vasylevskiy**, Dr. of Medicine, Chief of Psychosomatik Institute (Warsaw, Poland);
 Prof. **Konstantin Yetso**, Dr. of Medicine, Chisinau State University of Medicine and Pharmacy N.Testemitsu (R. Moldova).

Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" || Current issues of Social studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series "Philological sciences"/ Редколегія: Т. Бойчук, Ш. Пуріч, А. Мойсей. Чернівці–Сучава: БДМУ. 2018. № 1 (17). 102 с.

ISSN: 2311-9896; EISSN 2411-6181

The actual problems of world history, history of Ukraine, history of religion, ethnogenesis and traditional culture of peoples, archeology, philosophy, linguistics, literature and history of medicine are investigated in the journal. The journal is the international edition according to the sphere of extension and geography of the authors.

The publication is aimed at the higher educational institutions, academic institutes, and cultural institutions staff.

ББК 60я53+5г.я43

The journal is published in paper and electronic version with the resolution of the academic council of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University" (Decision № 6. Date 22.02.2018).

The authors are responsible for the selection, accuracy of given information, citations, proper names, geographical names and other data.

Publishing: 2-4 issues a year. Languages: Ukrainian, Russian, English, French.

Address: Ukraine, 58000, Chernivtsi, Heroiv Maidanu str., 3, Department of Social Sciences and Ukrainian Studies.
 Tel.: (0372) 520871. **E-mail:** snim@bsmu.edu.ua; society@bsmu.edu.ua

The electronic version of the journal is available on the Web sites: <http://apsnim.bsmu.edu.ua>; <http://doaj.org> (Directory of Open Access Journals); <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> (Scientific periodicals of National V. Vernadskij library web-site); <http://scholar.google.com.ua> (Google Scholar); <http://e-apsnim.bsmu.edu.ua> (OJS).

АКТУАЛІЗАЦІЯ ВІДОМОСТЕЙ У ХУДОЖНЬОМУ РОЗДУМІ (НА МАТЕРІАЛІ СІМЕЙНОЇ САГИ М. МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»)

Наталія РУСНАК,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
n.gusnak23@rambler.ru

Юлія РУСНАК,

ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна)
julijarusnak@rambler.ru

ACTUALIZATION OF INFORMATION IN ARTISTIC INTELLECTION (ON THE MATERIAL OF THE M. MATIOS FAMILY SAGA "HARDLY EVER OR OTHERWISE ")

Natalia RUSNAK,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fedkovich, Chernivtsi (Ukraine)

Yulia RUSNAK,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID : S-8544-2016; ORCID 0000-0001-9941-4411

Руснак Н., Руснак Ю. Актуалізація свідень в художественному роздумі (на матеріалі сімейної саги М. Матиос «Почти никогда не наоборот»). Цель статьи – проаналізувати засоби актуалізації свідень в художественному роздумі для осознання філософсько-лінгвістическої природи цього функціонально-семантичного типу речі. В качестве основних использованы **общенаучные методы** анализа и синтеза, лінгвістическіе – описательный для наблюдения над фактичским матеріалом, структурный для инвентаризации и систематизации языковых явлений. **Новизна статьи** заключается в том, что впервые в украинском языкознании представлена логико-лінгвістическая структура размышления.

Выводы. Предварительную информацию вербализируют конструкции с опорой на лексемы *знать, помнить, забыть*, оформленные как вопросительные, так и утвердительные высказывания. Особенность стиля М. Матиос – размышления, насыщенные лексемами со значением интеллектуальной деятельности. Неоднократно используя в контекстах, эти глаголы выступают текстообразующими факторами.

Ключевые слова: тип речі, художественное размышление, сага, актуалізація свідень, авторская реч, персонажная реч, металогиа, автологиа, метафора, імпліцитна інформація, риторический вопрос.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Художній текст, як і усний, знаходить вираження у трьох основних функціонально-семантичних типах мовлення – розповіді, описі й роздумі. Під впливом когнітивної лінгвістики роздум розглядають як концептуальне осмислення дійсності, зумовлене свідомістю автора, його художніми, естетичними, етнічними, науковими, оцінно-прагматичними поглядами та уподобаннями, тобто як своєрідний «потік свідомості» автора, і як спосіб впливу на свідомість, інтелект, погляди і поведінку читача.

Роздум – це міркування автора про причини якостей, ознак, подій. У текстах чисті роздуми трапляються рідко, зазвичай описи включені в розповідь або пов'язані з роздумами, розповідь доповнює роздум тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Знайомство з типами мовлення починається з середньої школи, мовні особливості опису, роздуму і розповіді висвітлено в працях зі стилістики (П. Дудик, А. Кожин, Л. Кравець, О. Пономарів та ін.). **Новизна статті** полягає у тому, що вперше в українському мовознавстві репрезентована логико-лінгвістична структура роздуму. Зв'язок роздуму з мисленневою діяльністю людини дає підстави розглядати його як когнітивну матрицю. Тож, виокремлюємо структурні складники роздуму, або процедури: *актуалі-*

зація відомостей, детермінізм, аналогія, аксіоматичність, узагальнення, ідеалізація, імовірність, потреба.

Мета статті – проаналізувати засоби актуалізації відомостей у художньому роздумі, що посприяє усвідомленню філософсько-лінгвістичної природи цього функціонально-семантичного типу мовлення.

Дослідження проведено на матеріалі трилогії М. Матиос «Майже ніколи не навпаки», за який автор отримала Гран-прі і першу премію конкурсу «Коронація слова» – 2007. За жанровою характеристикою художній текст «Майже ніколи не навпаки» – сімейна сага в новелах. Художній текст піднімає вічні філософські теми та мотиви – братовбивство, заборонену, трагічну любов, богодуху вірність, гріх та спокуту, любов і ненависть. На жанрову характеристику художнього тексту М. Матиос «Майже ніколи не навпаки» вплинула сімейно-побутова епопея роду Форсайтів, типових представників англійського середнього класу) – трилогія «Сага про Форсайтів» Джона Голсуорсі, яка у 1932 р. була відзначена Нобелівською премією. Наразі ж сагою називають літературні твори про життєві історії, що мають щось спільне з давньоскандинавськими сагами: зазвичай це деяка епічність стилю або змісту та розповідь про сімейні стосунки декількох поколінь.

Методи дослідження. Методологічну основу наукової розвідки становлять твердження про мову як спосіб

відтворення дійсності, мову як системне явище, про нерозривну єдність мови і мислення, взаємозв'язок абстрактного і конкретного, суб'єктивного й об'єктивного в мові, співвідношення форми і змісту мовних одиниць. Як основні використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, лінгвістичні – описовий для спостереженням над фактичним матеріалом та структурний для інвентаризації та систематизації мовних явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Закономірно, що інтелектуальна діяльність повинна опиратися на відомості, які зберігаються в пам'яті людини. Маркерами базової інформації виступають лексеми *знати, пам'ятати, забути* у конструкціях питального та стверджувального характеру.

Лексема *забути* «переставати пам'ятати, зберігати що-небудь в пам'яті»¹ з прямооб'єктивним додатком у питальній конструкції актуалізує інформацію, відомо персонажам-співрозмовникам; напр.: *Ти вже забула своє сирітство, що така недобра до Доцьки?*².

Текстову тканину становить синтез авторського та персонажного мовлення. Розмовний характер персонажного мовлення зумовлює в ініціалній конструкції питальне слово *що?* Відтворює актуалізовану інформацію дієслово *забути* і підрядна з'ясувальна конструкція, пор.: *Отак було. Що, забув, як наш Андрій у гарбузинні ридився?*³

Дієслово *пам'ятати* «зберігати в пам'яті, не забувати»⁴ сигналізує про актуалізацію інформації, відтворену одиницею, яка вступає в синтагматичні відношення з цим дієсловом, напр.: *Пам'ятаєш, я колись також падав у приманку? Іди в село. Але не пужай людей і маму, – в'яло попросив Павло*⁵.

В авторському і в персонажному мовленні активно функціонує дієслово *знати* «мати які-небудь дані, відомості»⁶:

*Відмольфарити хочу, поки того ніхто ще не знає. Бо сохне Дмитрик за тобою, а ти вмираєш за ним*⁷.

*Йой, Доцько-Доцько! Якби ти знала, чого не знаєш....*⁸

Автор використовує дієслово *знати* з етичних міркувань, тож, воно сприяє відтворенню імпліцитної інформації, пор.:

А того, що Йванові не треба, щоби вона знала, вона й не знає. Ну, що не знала ні до Йвана, ні при ньо-

му, – це точно.

*А нащо їй знати, як Іван сам не знає? Хіба чоловік не може жити без цього?*⁹.

Постпозитивна конструкція з опорою на слово *знати* підкреслює достовірну інформацію попередньої синтаксичної конструкції, конструкція з дієсловом *знати* може бути оформлена як риторичне питання *Що жінка його насправді невинна дотепер, по всіх роках шлюбу, – хто то знати має?*¹⁰, так і стверджувальне *Та не той то був чоловік, щоби сам розпроцався з цим світом і з вашими дітьми, Василю. Не той... Я знаю*¹¹.

Термін *художнє мовлення* містить вказівку на використання художніх засобів. Для *художньої літератури* властива *металогія* (від грец. *meta* через, після, за і *logos* слово, мовлення) – образне мовлення, у якому слова і вирази використані в переносному значенні¹². Для наближення до читача, для імітації розмовного мовлення автори у художніх текстах активно послуговуються автологічними конструкціями. *Автологія* – термін риторики, «мовлення, побудоване без вживання в ньому слів і виразів у переносному значенні (тропів). Усі мовні одиниці автологічних текстів використовуються у прямих, безпосередньо семантичних реалізаціях»¹³.

Експресивність художнього мовлення зумовлює синонімічну метафоричну конструкцію, пор.: *Але те, що Павло й не дихав би без Доці – це свекруха знала точно. Не так знала, як чула серцем*¹⁴.

Дієслово *знати* із запереченням у односкладному непоширеному реченні виражає сумнів, гіпотетичність – одну з ознак інтелектуальної діяльності, напр.: *Можливо, коли ви були підданими цісаря, закон не вимагав покари за образу того, хто служить державі. Не знаю. Забув, точніше сказати*¹⁵. *А чи давали що нотареві, не знаю...*¹⁶.

*Іван думав, що він п'яний після корчми, а тепер уже й сам не знає, який він... п'яний чи одурений, чи людьми поза очі обсміяний*¹⁷.

Дієслово *знати*, неодноразово використовуючись у контексті, виступає текстотвірним чинником, пор.:

Петруня стояла посеред хати снопом – ні жива ні мертва, лиш нагла думка біла в скроні: «Звідки вона знає, що я за ним умираю?!»

– Знаю. Серце моє очі має, то й видить усе, – ніби прочитала її думку й відповіла Маринька, обкурюючи Петруню якимсь запашиим зіллям. – Серце, коли любить, усе знає й чує без чужого розказу. Дмитрик – він

¹ Slovnyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language], K.: Prosvita, 2012, P. 295.

² Matios M. Mayzhe nikoly ne navpaky: simeyna saga v novelah [Hardly ever or otherwise: a family saga in short stories], L'viv: LA «Piramida», 2008, P. 10.

³ Ibidem, P. 10.

⁴ Slovnyk ukrayins'koyi movy..., op. cit., P. 714

⁵ Matios M. Mayzhe nikoly ne navpaky: simeyna saga v novelax [Hardly ever or otherwise: a family saga in short stories], L'viv: LA «Piramida», 2008, P. 49.

⁶ Slovnyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language], K.: Prosvita, 2012, P. 380

⁷ Matios M. Mayzhe nikoly ne navpaky..., op. cit., P. 107.

⁸ Ibid., P. 22.

⁹ Ibid., P.110.

¹⁰ Ibid., P.111.

¹¹ Ibid., P. 52.

¹² Kul'tura russkoy rechi: encyklopedicheskiy slovar'-spravochnik [Culture of Russian speech: encyclopedic dictionary-reference], M.: Flinta: Nauka, 2003, P. 323.

¹³ Ibid., P. 18.

¹⁴ Matios M. Mayzhe nikoly ne navpaky..., op. cit., P. 11.

¹⁵ Ibid., P. 63.

¹⁶ Ibid., P. 72.

¹⁷ Ibid., P. 110.

як моя рідна дитина. Він Кирилович мизинчик. **І я про них усіх усе знаю, але нікому з них не можу допомогти. Серце заважає... Я можу допомогти тобі, – Маринька почала виймати з кишені недогорілі свічки, мотуззя, загорнутий у хустинку мак і сірники**¹⁸.

В діалозі мовці використовують дієслово *знати* для недовомленості, щоб спонукати співрозмовника до активізації розумової діяльності, пор.:

Андрій зупинився, навіщось узявся рукою за стовбур явора, погладив його, а далі сказав Оксентієві, довго перед тим дивлячись йому в очі:

– *Тата скоро не знайдемо. – Як?!*

– *Знаю.*

– *Звідки можеш знати? Нащо прорікаєш дурне?*

– *А нащо дурне питаєш? Знаю та й усе. А ти думай, чи не забагато Павлові добра відказав тато?*¹⁹.

У діалозі дієслово *знати* формує репліку у формі питання народно-розмовного характеру про причину інформації, напр.:

– *Ти звідки знаєш?*

– *Бачив! Німий – не хотівшиє – застрілив. Чистив увечері коло ватри в колибі рушницю, а його корчі зловили. І він стрілив. А тато сидів коло стіни. Лаштував вечерю...*²⁰.

Зв'язність тексту забезпечують спільнокореневі слова, пор.:

*А якогось-то разу відкрилося Мариньці найголовніше: вона знала, що чекає будь-яку людину з їхнього села на день наперед. Але ці знання якимсь дивним чином не стосувалися Кирила і його родини. І відтоді їй стало добре. Вона не мучилась знанням поганого про того, хто мало не спровадив її на той світ. Хай тішитесь чоловік, якщо Бог дав йому віху. Кирило заслужив утіхи. І діти його заслужили*²¹.

Дієслово *пояснювати* «розповідаючи про щось або осмислюючи щось для себе, робити його ясным, зрозумілим» вступає в синонімічні відношення з конструкцією *нібито...того не знала*, підкреслюючи важливість поданої інформації, напр.:

– *Як перший раз починаєш землю після зими, треба благословити, – навіщось пояснював Павло, нібито Доця того не знала. – А ми перший раз ідемо на своє поле на Луги*²².

Функцію антиципації, різновиду анафоричного відношення, коли елемент передуює слову, що замінюється, здатне виконувати дієслово *знати*, уводячи важливу інформацію, пор.:

Поглядала на Теофілу мовчки. Знала: чоловік – не гівняк, щоби не зміяк. І Кейвановій попустить. Лише не

*зразу. Бо діти не винні. І Теофіла не винна. Клясти треба війну і Цісаря*²³.

*Проте Кирило знав точно: Німого не треба сердити чи лякати*²⁴.

Важливість відомостей для конкретного персонажа акцентує вислів *ніхто не знав, що...*, пор.: *Проте ніхто не знав, що Кирило віддав би масток, аби лише дізнатися ім'я нелюда, який упокоїв його невинну дитину*²⁵.

Інформацію, відому всім персонажам, відтворює автологічна конструкція *усі знають* або металогічна (фразеологізм) *усенький білий світ знає*, напр.:

*Усі вже знають. То й не припрошують Петруню до танцю навіть на весіллях. Аби не наразитися на Варварчуковий гнів*²⁶.

*Ти не годен утихомирити її буйну кров, аби не паскудила фамілію? Хоч би то робила тасмно, а то ж усенький білий світ знає!*²⁷.

Дієслово *знати* актуалізує інформацію, репрезентовану висловленнями, пов'язаними підрядними (з'ясувальними та причинними відношеннями), причому з'ясувальні відношення реалізує підрядна конструкція, причинові – безсполучникова, пор.:

Та вона вже не боялася.

Ні вогню, ні Дмитрика.

Знала, що скоро понесе.

*Риба жіноці в сні – дитинки*²⁸.

Металогія художнього мовлення пояснює функціонування сталих виразів народно-розмовного мовлення, пор.:

*Казав тобі не пхати носа там, де не знаєш! У Німого нюх на звірину ліпший, як у пса, тобі кажу*²⁹.

– *Не знати, якої чуми ви тут собі нічкуєте, Василінко, як коло вашої хати вже крутиться вогонь?! Не будьте такі безпечні*³⁰.

*Ще коли б у неї такі невістки були, як сини її солодкі! А то ж не невістки – а холера знає, що за насіння!*³¹.

Недостовірність інформації, навіть її ірреальність, відтворюють конструкції *я не знаю, як...*, *я хочу знати, як...* Напр.:

*Я не знаю, як мертвий може переписати заповіт. Але, пане вїт, тут є його хрестик*³².

*І я хочу знати, як таке може бути! – Павло перейшов на крик*³³.

Розпач героя, його вагання відтворює вираз *Я не знаю, що тепер робити*, напр.:

Він важко зітхає:

– *Як таке може бути?! Я не знаю, що тепер робити*³⁴.

¹⁸ Ibid., P. 107.

¹⁹ Ibid., P. 49.

²⁰ Ibid., P. 49.

²¹ Ibid., P. 138.

²² Ibid., P. 39.

²³ Ibid., P. 159.

²⁴ Ibid., P. 46.

²⁵ Ibid., P. 14.

²⁶ Ibid., P. 67.

²⁷ Ibid., P. 30.

²⁸ Ibid., P. 32.

²⁹ Ibid., P. 45.

³⁰ Ibid., P. 34.

³¹ Ibid., P. 41.

³² Ibid., P. 55.

³³ Ibid., P. 61.

³⁴ Ibid., P. 102.

Мисленнєву діяльність реалізує дієслово *думати* «розмірковувати над чим-небудь»³⁵, спільнокореневі *надумати, думка*, пор.:

А Кирило щось собі надумав, Божечку, поможи всім людським дітям і нашим...³⁶.

Кирило мовчав – бо думав.

Сини мовчали – бо не знали, що думав батько.

– Помолимося за Дмитрика... – нарешті заговорив³⁷.

А колінкуюча жінка все одно думає, що не є найбільшою грішницею на світі³⁸.

Нав'язливу ідею відтворює метафоричний вираз *одна-одніська думка не покидала ні на мить*, пор.:

Та поміж цим одна-одніська думка не покидала ні на мить: вона має вмерти чиста, позаяк смерть її буде моторошна³⁹.

Критичне осмислення дійсності, почуття жалю персонажа реалізує вираз *не думав, що так станеться*, напр.:

– Ніколи не думав, жінко, що так скоро таке ся стане... Тепер мусимо сушити голову, як тій усій господарці раду дати. П'ять фальчів поля – це п'ять фальчів⁴⁰.

Спільнокореневі *думати, думання* виконують текстотвірну функцію, виступаючи засобом зв'язності:

Доця підвелася й витерла очі.

– То ви, Грицьку? Що ви тут робите? – запитала найближчого свого сусіда Кейвана.

Він восени падав із жидівського млина й тепер слабував на голову. Тому ходив, завитий жіночою вовняною хусткою, поверх якої носив капелюх із розігнутими крисами.

– Думаю.

Доця дивилася на сусіда й тиснула плечима.

– Вам тут нема ще що думати. Лишіть це думання на потому⁴¹.

Інтелектуальну (раціональну) характеристику людини стверджує вираз:

Людині водно є що думати⁴².

Роздуми персонажа дають змогу читачеві відтворити характер людини:

А за що? Слова кривого чи вперек Доця ніколи не подумала, не те що не сказала ні на Єлену, ні на Настуню. Бути в невістках – це не малину на лік перетирати...

Павло перебив Доцине думання зітханням⁴³:

Для експресивного відтворення ідеї про долю людини у авторському мовленні використано метафору, пор.:

Дмитрикові судьба сто років відводити не думала, та, мабуть, і не хотіла. Зате муки йому приписала Христові. Подеколи ті, хто приходив коло Дмитрика посидіти, поговорити та тяжко позітхати наодинці, самі просили в Бога для нього смерті, як би просили здоров'я чи щастя⁴⁴.

У авторському мовленні активно функціонує віддієслівний іменник *думання*, іноді з художнім означенням:

Та й робота відвертає від думання про Івана. Ондечки скільки худоби рикає в стайні та на оборі. Скільки живого добра бігає перед очима. Встигай лише доглядати⁴⁵.

Треба було! А то ж піддався Гаврило своєму дурному думанню та жалісливим очам доньки-відданиці, та й накликав людей не стільки, скільки хотів⁴⁶.

Дієслово *думати* в авторському мовленні має синтагматичні зв'язки з низкою прямооб'єктних додатків, відтворюючи об'єкти, на які спрямована інтелектуальна діяльність, зазначаючи вектори (напрями) мисленнєвої діяльності, пор.:

І з тієї хвилини все запалало в руках нещасної жінки, що окрім, як про скору свою кончину, не могла думати ні про що інше: ні дітей, ні людський осуд, ні про гріх, ні про совість⁴⁷.

У персонажному мовленні дієслово *думати* має одновекторну направленість:

– А подиви-ко-ся, Доцько, чи вже прийшов мій Кирило з Шепота? Щось бариться цього разу дуже. Аби не трафилось якої пригоди з ним. Казали оногда люди, що вовки об'явилися в потоці. Як думаєш, скоро приїде?⁴⁸.

У персонажному мовленні синонімом до слова *думати* виступає лексема *гадати*:

Вони собі два любилися змалку, так що, гадаю, Дмитрик і з того світа буде просити Бога за тебе, Андрію⁴⁹.

Інтелектуальну діяльність людини здатні відтворювати дієслово зорового сприйняття *бачити*, мовлення *говорити* та їхні відповідники. Тут можна говорити про синергію (від грец. *разом*) – поняття, що позначає сумарний ефект взаємодії двох або більше чинників, причому їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого. Пор.:

Ніколи Василина не бачила, щоби Павло запобігав перед жінкою. Навіть, коли вернувся з війни. Не виділа, щоби десь бодай би притиснув у коморі, чи полайдакував би з нею влітку в сінні на стайні⁵⁰.

Рівнянські ворожки переказують усякі дурниці

³⁵ Slovnyk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language], K.: Prosvita, 2012, P. 254.

³⁶ Matios M. Mayzhe nikoly ne navpaky..., op. cit., P. 13.

³⁷ Ibid., P. 13.

³⁸ Ibid., P. 149.

³⁹ Ibid., P. 145.

⁴⁰ Ibid., P. 53.

⁴¹ Ibid., P. 69-70.

⁴² Ibid., P. 72.

⁴³ Ibid., P. 53.

⁴⁴ Ibid., P. 21.

⁴⁵ Ibid., P. 100.

⁴⁶ Ibid., P. 86.

⁴⁷ Ibid., P. 144.

⁴⁸ Ibid., P. 53.

⁴⁹ Ibid., P. 27.

⁵⁰ Ibid., P. 10.

Ibid., P. 37.

про любителів полювання. То, мовляв, на старості мисливець вмирає довгою й тяжкою смертю, як його здобич. То нібито по смерті його тіло сходить сукровицею, як сходять кров'ю вбита звіри на, й роздувається так, що в труні не поміщається⁵¹.

Про себе Чев'ючка лиш сплюнула через ліве плече: «Най його шляк трафить! І сьогодні не пощастило! Можна вертатися!»⁵².

У художніх роздумах М. Матіос лексеми зі значенням інтелектуальної діяльності виконують текстотвірну функцію, напр.:

До чого вона дожилася, Божечку-Боже...

Чужий би побачив – сказав би: стратила розум.

Та вона би про себе подумала так само, якби побачила таке збоку і якби не знала правду.

Але що їй до того, хто і що подумав би? Вже хто що мав подумати – зробив те давно і може, забув.

А їй однаково. Вона тулить запашину свою дитинку до грудей, та обнюхує запашине її личко, натерте м'ятою та рум'янком.

Байка, що дитинка її з ганчір'я. А дитяча голова – з торішнього жовтого ранета.

А де вона візьме теплу, живу дитинку? Позичить у сусідів? Чи купить на базарі? Чи ягнятко вгорне замість дитинки?⁵³.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Закономірно, що інтелектуальна діяльність опирається на відомості, які зберігаються в пам'яті людини. Вербалізують поперечно інформацію конструкції з опорою на лексеми *знати, пам'ятати, забути*, оформлені як питальні, так і стверджувальні висловлення. Ознака мовостилі М. Матіос – роздуми, насичені лексемами зі значенням мислинневої діяльності. Нездорозуміло використовуючись у контекстах, ці дієслова виступають текстотвірними чинниками. Зв'язність тексту забезпечують спільнокореневі слова, форми слів, синоніми.

Синтаксичні конструкції з лексемами інтелектуальної діяльності виконують низку функцій: *імітувальну*, відтворюючи народне мовлення, *етичну*, реалізуючи імпліцитну інформацію, *модальну*, виражаючи сумнів, гіпотетичність, недовірливість, недостовірність інформації, навіть її ірреальність, *антиципаційну*, уводячи важливу інформацію, *експресивну* для вербалізації почуттів героя (*розпач, жаль*), *описову* для інтелектуальної (раціональної) характеристики персонажа.

Металогія художнього роздуму зумовлює сталі вирази народно-розмовного мовлення, метафоричні конструкції, функціонування у авторському мовленні віддієслівного іменника *думання* з художніми значеннями, дієслів зорового сприйняття та мовлення на засадах синергії. Проте у художньому роздумі одну інформацію відтворює як автологічна, так і металогічна конструкції.

Rusnak N., Rusnak Yu. Actualization of information in artistic intellection (on the material of the M. Matios family saga "Hardly ever or otherwise"). In cognitive linguistic intellection is a conceptual understanding of reality, driven by the conscience of the author, and a way of influencing on the reader's conscience, intellect, attitudes and behavior. **Scientific novelty** is that for the first time in Ukrainian linguistics the logical-linguistic structure

of intellection was represent. We consider intellection as a cognitive matrix, we isolate its structural components: actualization of information, determinism, analogy, axiomatism, generalization, idealization, probability, necessity.

The purpose of the article is to analyze the features of actualization of information in artistic intellection, which will contribute to understanding the philosophical and linguistic nature of this functional-semantic type of speech. The research was conduct on material of the Maria Matios trilogy "Hardly ever or otherwise".

In the article, general **scientific methods** and linguistic methods of research are used. Among the general scientific methods we distinguish *analysis and synthesis* and among linguistic – *descriptive* for observing the actual material and *structural* for inventory and systematization of speech phenomena.

Conclusions. Intellectual activity is based on the information saved in the memory of a person. Previous information is verbalized with the help of structures based on lexemes *to know, to remember, to forget* arranged as interrogative or affirmative sentences. The feature of Maria Matios language style is intellections saturated with lexemes, which have meaning of intellectual activity. Repeatedly used in contexts, these verbs are text-editing factors. The connectivity of the text is provided by common-sense words, forms of words and synonyms.

Key words: type of speech, artistic intellection, saga, actualization of information, author's speech, character's speech, metaphor, autology, metaphor, implicit information, rhetorical question.

Руснак Наталія – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Коло наукових інтересів: когнітивна лінгвістика, діалектологія, етнолінгвістика, прагматична текстологія. Автор понад 100 наукових праць, у тому числі 2 монографій.

Rusnak Natalia – doctor of philological sciences, Professor of the department of Modern Ukrainian Literature Language of Chernivtsi National University named after Uriy Fedcovich. Science interests: cognitive linguistics, dialectology, ethnolinguistics, pragmatic textology. Author of over 100 scientific papers, including 2 monographs.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Після захисту кандидатської дисертації „Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті” за спеціальністю 10.02.01. – українська мова автор продовжує дослідження у галузі діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови як іноземної. У доробку науковця є 25 публікації.

Rusnak Yulia – candidate of philological sciences, senior teacher of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». After defending her dissertation „The vocabulary of family rituals in Bucovina dialect” in the specialty 10.02.01. - Ukrainian language keeps on researching in the field of dialectology, ethnolinguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. In the works of the scientist are 25 publications.

Received: 24.01.2018

Advance Access Published: March, 2018

© N. Rusnak, Yu. Rusnak, 2018

⁵¹ Ibid., P. 37.

⁵² Ibid., P. 34.

⁵³ Ibid., P. 98.